

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

RÄTTSSKYDDSFÖRSÄKRINGEN

– och det fria valet av ombud

Juridiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
Programmet för juris kandidatexamen
Examensarbete i ersättningsrätt, 30 hp
Författare: Peter N. Callsen
Handledare: jur.dr. och docent Filip Bladini

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	2
1.1. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.2. AVGRÄNSNINGAR	3
1.3. METOD	3
1.4. DISPOSITION.....	4
2. RÄTTSSKYDDSFÖRSÄKRINGENS HISTORIA	5
2.1. RÄTTSSKYDDSFÖRSÄKRINGENS FRAMVÄXT I EUROPA	5
2.2. DET FÖRSTA SKADEFÖRSÄKRINGSDIREKTIVET	6
3. RÄTTSSKYDDSDIREKTIVET	8
3.1. RÄTTSSKYDDSFÖRSÄKRINGEN DEFINIERAS	8
3.2. RÄTTSSKYDDSDIREKTIVETS FÖRSTA SYFTE.....	8
3.3. RÄTTSSKYDDSDIREKTIVETS ANDRA SYFTE	9
3.4. RÄTTSSKYDDSDIREKTIVETS TREDJE SYFTE	10
4. SVERIGES IMPLEMENTERING AV RÄTTSSKYDDSDIREKTIVET	12
4.1. LAGEN OM VISSA AVTALSVILLKOR FÖR RÄTTSSKYDDSFÖRSÄKRINGEN (1993:1303)	12
5. KOMMISSIONENS KRITIK AV DEN SVENSKA IMPLEMENTERINGEN	16
5.1. SKRIVELSE FRÅN KOMMISSIONEN	16
5.2. FORMELL UNDERRÄTTELSE.....	16
5.3. MOTIVERAT YTTRANDE	18
6. DEN SVENSKA LAGEN ÄNDRAS	19
6.1. DS 2006:12, BERTIL BENGTSSENS PROMEMORIA	19
6.2. REGERINGENS PROPOSITION 2006/07:50.....	19
7. HÖGSTA DOMSTOLENS DOM NJA 2005 S. 745.....	22
8. DEN SVENSKA LAGSTIFTNINGENS KRAV PÅ OMBUD	25
8.1. REDBARHET	25
8.2. INSIKTER OCH TIDIGARE VERKSAMHET	26
8.3. ÖVRIGA KRAV	28
9. RÄTTSSKYDDSFÖRSÄKRINGEN HOS SVENSKA FÖRSÄKRINGSBOLAG	29
9.1. HISTORIK - ÖKAT ANVÄNDANDE EFTER RÄTTSHJÄLPSREFORMEN	29
9.2. VILLKOR FÖR VALET AV OMBUD	31
9.2.1. <i>Geografisk lämplighet</i>	33
9.2.2. <i>Utbildning, anställning och särskild lämplighet</i>	35
9.2.3. <i>Tidpunkten då ombud kan anlitas</i>	37
10. SVENSK FÖRSÄKRINGS PRÖVNING AV OMBUDS LÄMPLIGHET	39
11. SLUTSATSER.....	43
12. KÄLLFÖRTECKNING	47
12.1. OFFENTLIGT TRYCK	47
12.2. RÄTTSFALL	49
12.3. LITTERATUR.....	49
12.4. ARTIKLAR.....	49
12.5. SVENSK FÖRSÄKRING OCH FÖRSÄKRINGSVILLKOR	50
12.6. INTERNETKÄLLOR.....	50

1. Inledning

I över 100 år har det i delar av Europa varit möjligt att försäkra sig mot processkostnader. Det dröjde dock ända fram till 1960-talet innan rättsskyddsförsäkringen skulle komma att bli ett begrepp och en försäkringslösning i Sverige, och då främst som ett komplement till ett väl utbyggt rättshjälpsystem. I samband med att rättshjälpen i december 1997 gjordes subsidiär till rättsskyddsförsäkringen har alltmer fokus, och en hel del kritik, riktats mot försäkringen.

Historiskt har kritiken handlat om det fria valet av ombud i tvister. Europeiska kommissionen har påtalat att den svenska lagstiftningen har givit en alltför stor frihet till avtalsparterna, och därmed i praktiken till försäkringsbolagen, att själva bestämma om detaljerna i rättsskyddsförsäkringen. Ungefär vid samma tid som kommissionens kritik nådde Sverige meddelade Högsta domstolen en dom där man menade att försäkringsbolagens villkor för rättsskyddsförsäkringen begränsade den försäkrades fria val av ombud. Anmärkningarna har medfört att den svenska lagstiftningen ändrats för att uppfylla den europeiska lagstiftningens krav.

Det har nu förflutit fyra år sedan lagstiftningen ändrades, och det är hög tid att försöka ge svar på huruvida försäkringsvillkoren omarbetats och tillämpningen hos försäkringsbolagen förändrats för att stämma överens med den svenska lagstiftningen och unionsrätten.

1.1. Syfte och frågeställningar

Den statliga rättshjälpen gjordes i slutet av 90-talet subsidiär till rättsskyddet i privata försäkringar. Sedan dess utgör rättsskyddsförsäkringen på den svenska marknaden i realiteten den enda möjligheten för en enskild att erhålla ett ekonomiskt bidrag för juridisk hjälp när vederbörande hamnat i rättstvist. Rättsskyddsförsäkringen har genomgått vissa förändringar de senaste åren på grund av den kritik som riktats mot den svenska lagstiftningen och försäkringsvillkoren. Valet av ombud är en central del i rättsskyddsförsäkringen. Dels är det av stor vikt för den försäkrade att fritt kunna välja ombud, dels är det betydelsefullt för ett enskilt ombud att kunna bli valt.

I ljuset av detta och med beaktande av att det i princip helt saknas litteratur och utredningar inom rättsskyddsförsäkringens område, anser jag det påkallat med en granskning av den

svenska rättsskyddsförsäkringen, med fokus på den försäkrades val av ombud.

Mina frågeställningar är följande:

1. På vilket sätt har den europeiska rätten omformat den svenska lagstiftningen och villkoren i rättsskyddsförsäkringen?
2. Ha den rättsskyddsförsäkrade möjlighet att idag fritt välja sitt ombud?

1.2. Avgränsningar

Uppsatsen omfattar den svenska rättsskyddsförsäkringen som en del av hemförsäkringen för fysiska personer. Rättsskyddsförsäkringar som ingår som ett moment i andra typer av egendomsförsäkringar har inte undersökts. Förhållandet mellan rättsskyddsförsäkringen och rättshjälpslagen, som förvisso är en intressant fråga utifrån ett rättspolitiskt perspektiv, berörs, men någon komparativ studie av dessa båda system genomförs inte.

1.3. Metod

Denna uppsats utgör en studie av den svenska rättsskyddsförsäkringen och dess villkor samt för området relevanta rättskällor. Det är främst traditionell juridisk metod som använts, det vill säga analys och systematisering av gällande rätt, däribland EU-direktiv, förarbeten till svensk lag samt praxis från Sverige och EU-rätten. Det saknas i princip helt doktrin inom området, i vart fall modern sådan.

För att få utfyllande information om hur villkoren för rättsskyddsförsäkringen tillämpas har jag i viss mån använt mig av en rättsociologisk metod i det att jag talat med två skadereglerare på försäkringsbolaget Moderna Försäkringar. Jag har också varit i kontakt med en handläggare på Svensk Försäkring för att få kompletterande information om deras prövning av ombuds lämplighet. Vad gäller den information som dessa samtal givit så ska det understrykas att den inte nödvändigtvis representerar deras arbetsgivares officiella ställningstagande i dessa frågor. Den ger istället svar på hur just dessa personer tolkar och tillämpar villkor och lagstiftning.

1.4. Disposition

Dispositionen ser i stort ut på följande sätt. Som bakgrund beskrivs rättsskyddsförsäkringens historia och den europeiska och svenska lagstiftningens framväxt på området. Därefter följer en beskrivning av gällande rätt, dagens svenska rättsskyddsförsäkring och de möjligheter den försäkrade idag har att välja ombud samt hur prövningen av ombuds lämplighet går till. I detta avsnitt riktar jag viss kritik mot försäkringsbolagens villkor, tillämpningen av villkoren och prövningsförfarandet. Avslutningsvis redogör jag för mina slutsatser.

2. Rättsskyddsförsäkringens historia

2.1. Rättsskyddsförsäkringens framväxt i Europa

I början av 1800-talet skrev några försäkringsbolag i Paris historia genom att vara först med att erbjuda möjligheten att försäkra sig mot processkostnader. Försäkringsbolagen åtog sig att mot en fast premie antingen helt överta den försäkrades process, alternativt utbetala ett bestämt ersättningsbelopp såtillvida den försäkrade själv förlorade en process vid domstol. Försäkringslösningen blev emellertid inte långlivad då den fick kritik i både fransk rättspraxis och doktrin, och därför fick läggas ner relativt snabbt. Det var först ett sekel senare, i början av 1900-talet, som försäkringskonstruktionen återuppstod och förankrades då särskilda rättsskyddsförsäkringsbolag skapades i både Frankrike, Tyskland och Schweiz och erbjöd rättsskydd i exempelvis skattemål och vid bilolyckor.¹

Konstruktionen med renodlade rättsskyddsförsäkringsbolag där endast rättsskyddet är den försäkring som meddelas blev under åren särskilt stark i Tyskland. När planer på harmonisering av den europeiska gemenskapens försäkringsrörelserätt uppställdes i början på 1960-talet blev detta ytterligare ett exempel på den diskrepans som rådde i synen på försäkringsverksamhet mellan de båda motpolerna i debatten; Tyskland och Storbritannien.² I Tyskland utövade staten en mycket stor kontroll över försäkringsverksamheten och det fanns ett principiellt förbud för försäkringsbolag att meddela rättsskyddsförsäkring tillsammans med andra försäkringar. Det var heller inte tillåtet att inkorporera en rättsskyddsförsäkring som en del av andra försäkringar.³ I Storbritannien hade man å andra sidan en mer liberal syn på försäkringsverksamheten och det var denna modell som kom att ligga till grund för den gemensamma europeiska försäkringsrörelserätten som mynnade ut i det första skadeförsäkringsdirektivet 1973, och där strävan bort från den tyska traditionen framträdde tydligt när det gällde rättsskyddsförsäkringen.⁴

¹ Roos, s. 11

² Dufwa, s. 282

³ Dufwa, s. 283

⁴ Dufwa, s. 282

2.2. Det första skadeförsäkringsdirektivet⁵

Skadeförsäkringsdirektivet av den 27 juli 1973 påbörjade en utveckling mot en enda europeisk försäkringsmarknad som avslutades den 1 juli 1994, och för Sveriges del ett år senare i och med medlemskapet i gemenskapen. Som det första av sammanlagt sex försäkringsdirektiv skulle det komma att starkt påverka den europeiska försäkringsrörelsen liksom i förlängningen hela den europeiska integrationen.⁶

Grundbulten i direktivet var att ett tillstånd för ett försäkringsbolag att starta och driva försäkringsverksamhet i en stat, per automatik skulle bli gällande i hela den europeiska gemenskapen. För att kunna organisera detta klassificerade direktivets författare olika typer av risker i sjuutton individuella försäkringsklasser, vilka utgjordes av bland annat olycksfall, sjukdom, landfordon, brand m.m. Den sjuttonde och därmed sista av dessa försäkringsklasser var rättsskydd, som enligt ordalydelsen skulle täcka ”Rättegångskostnader och andra kostnader i rättsliga angelägenheter”.⁷ För varje försäkringsklass infördes vidare ett krav på obligatorisk auktorisation. I och med uppdelningen av risker i försäkringsklasser kunde man därmed bestämma exakt vilka former av försäkringsverksamhet som skulle omfattas av en sådan auktorisation.⁸

Som ett undantag till den obligatoriska auktorisationen för varje försäkringsklass infördes ett system med *underordnade risker*. Detta innebar att ett försäkringsbolag som tilldelats auktorisation för en huvudrisk som var inräknad i en viss klass, även fick möjlighet att sälja försäkringar som hörde till en annan klass utan särskild auktorisation.⁹ Förutsättningarna för detta var att en sådan risk för det första hörde samman med huvudrisken, för det andra avsåg det försäkringsobjekt som skyddades mot huvudrisken, och för det tredje täcktes av det försäkringsavtal som omfattade huvudrisken.¹⁰ För rättsskyddsförsäkringens del innebar det att man tillät att den kopplades till exempelvis en brandförsäkring utan särskild auktorisation.¹¹ Med hänsyn till det rådande förbudet mot en sådan konstruktion i Tyskland infördes ett nationellt undantag, som innebar att Tyskland kunde bibehålla sin lagstiftning ”i

⁵ Rådets första direktiv 73/239/EEG av den 24 juli 1973 om samordning av lagar och andra författningar angående rätten att etablera och driva verksamhet med annan direkt försäkring än livförsäkring

⁶ Dufwa, s. 282

⁷ Direktiv 73/239/EEG, bilagan p. 17

⁸ Direktiv 73/239/EEG, ingressen

⁹ Dufwa, s. 283

¹⁰ Direktiv 73/239/EEG, bilagan C; Underordnade risker

¹¹ Dufwa, s. 283

avvaktan på ytterligare samordning, som måste genomföras inom fyra år efter detta direktivs anmälan."¹² Det tog emellertid längre tid än så, närmare bestämt fjorton år, innan ytterligare harmonisering kunde verkställas genom det s.k. rättsskyddsdirektivet.

¹² Direktiv 73/239/EEG, artikel 7.2 C

3. Rättsskyddsdirektivet¹³

3.1 Rättsskyddsförsäkringen definieras

Till skillnad från den tämligen vaga beskrivning av rättsskyddsförsäkringen som utformades i 1973 års skadeförsäkringsdirektiv, fick den genom rättsskyddsdirektivet en något tydligare definition. I artikel 2.1 stadgas:

”Sådan försäkring innebär ett åtagande att, mot betalning av premie, bära kostnaderna för rättsliga förfaranden och tillhandahålla andra tjänster som har direkt anknytning till vad en sådan försäkring omfattar, främst för att

- tillförsäkra ersättning för den förlust eller skada som den försäkrade åsamkats antingen genom utomprocessuell uppgörelse, eller genom civilrättsligt eller straffrättsligt förfarande,
- försvara eller företräda den försäkrade vid civilrättsliga, straffrättsliga eller förvaltningsrättsliga förfaranden eller vid andra liknande förfaranden eller i anledning av att ersättningskrav har riktats mot honom.”

3.2. Rättsskyddsdirektivets första syfte

Direktivets författare poängterade i rättsskyddsdirektivets ingress att man genom det första skadeförsäkringsdirektivet undanröjt vissa skillnader mellan nationella lagar, och därmed gjort det lättare att starta och driva försäkringsverksamhet. Rättsskyddsdirektivets *första syfte* var att i samma anda samordna nationella lagar och författningar beträffande rättsskyddsförsäkringen, för att på så vis underlätta ett effektivt utövande av etableringsfriheten.

Samtidigt uttrycktes en uppfattning att sådana blandade försäkringsbolag som skadeförsäkringsdirektivet förespråkade kunde ge upphov till intressekonflikter mellan rättsskyddsförsäkrade och deras försäkringsgivare, just av den anledningen att den senare tillhandahåller både rättsskyddsförsäkring och annan försäkring. Det förbud som gällde i

¹³ Rådets direktiv 87/344/EEG av den 22 juni 1987 om samordning av lagar och andra författningar angående rättsskyddsförsäkring. (Hädanefter kallat Rättsskyddsdirektivet.)

Tyskland mot blandade försäkringsbolag menade man förhindrade de flesta sådana intressekonflikter, men ansågs ändå inte utgöra ett incitament till att införa samma system i gemenskapen.¹⁴

Som ett resultat av detta kom rättsskyddsdirektivet, i enlighet med det första skadeförsäkringsdirektivet, att föreskriva att försäkringsbolag alltjämt kunde vara blandade och därmed välja mellan att meddela rättsskyddsförsäkringen som ett separat försäkringsavtal eller som en särskild del av ett försäkringsavtal.¹⁵ En förändring beträffande hur rättsskyddsförsäkringen fick meddelas infördes dock i rättsskyddsdirektivet, nämligen att försäkringsbolagen inte längre kunde ha rättsskyddsförsäkringen som en underordnad risk till andra klasser man fått tillstånd för. Auktorisation för rättsskyddet i sig blev därmed ett krav.¹⁶

3.3. Rättsskyddsdirektivets andra syfte

Eftersom ett förbud mot blandade försäkringsbolag inte var aktuellt, menade man att andra åtgärder måste vidtas för att uppnå direktivets *andra* (och sannolikt viktigaste) *syfte*, nämligen att till skydd för den försäkrade förhindra intressekonflikter mellan försäkrade och deras försäkringsgivare. En sådan åtgärd var att varje medlemsstat enligt artikel 3, ålades att tillförsäkra att försäkringsgivare, etablerade inom dess territorium, skulle uppfylla minst en av tre alternativa lösningar för att garantera den rättsskyddsförsäkrades intressen.¹⁷

- a) ...se till att ingen anställd som har befattning med handläggningen av skadeärenden inom rättsskyddsförsäkring eller med därmed sammanhängande juridisk rådgivning samtidigt utövar liknande verksamhet.
- b) ...anförtro handläggningen av skadeärenden avseende rättsskyddsförsäkring till ett företag som är en särskild juridisk person.
- c) ...i avtalet ge den försäkrade rätt att, från den tidpunkt då han kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren, fritt utse advokat eller, i den utsträckning det medges i nationell lag, någon annan person med de kvalifikationer som behövs för att tillvarata den försäkrades intressen.

¹⁴ Rättsskyddsdirektivet, ingressen

¹⁵ Rättsskyddsdirektivet, artikel 3.1

¹⁶ Rättsskyddsdirektivet, artikel 9

¹⁷ Rättsskyddsdirektivet, artikel 3.2 A-C

(Det ska redan nu påpekas att den tredje lösningen var den som Sverige valde att införa vid implementeringen av direktivet, mer om detta nedan). Vidare kompletteras artikel 3.2 i direktivet med ytterligare föreskrifter till förmån för den rättsskyddade i artikel 4.1:

Av varje försäkringsavtal om rättsskyddsförsäkring skall uttryckligen framgå att

a) den försäkrade skall kunna fritt välja advokat eller någon annan person som har behörighet enligt nationell lag att försvara eller företräda den försäkrade eller i övrigt tillvarata hans intressen vid undersökningar eller förhandlingar,

b) den försäkrade skall kunna fritt välja advokat eller, om han föredrar det och i den utsträckning det medges i nationell lag, någon annan person med de kvalifikationer som behövs för att tillvarata hans intressen närhelst en intressekonflikt uppstår.

Bestämmelsen i denna artikel kan tyckas snarlik det ovanstående tredje alternativet, artikel 3.2 c, då de båda föreskriver en rätt att fritt utse advokat eller annan behörig person. Det finns emellertid två viktiga skillnader. För det första gäller reglerna i artikel 4.1 oavsett vilken av de tre lösningar medlemsstaten valt att implementera. För det andra kan man urskilja en diskrepans i den tidpunkt från vilken en rättsskyddad kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren i de båda bestämmelserna. Artikel 3.2 c ger den försäkrade rätt att anlita ombud redan ”*från den tidpunkt då han kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren*”, dvs. innan en intressekonflikt ”*uppstår*” enligt artikel 4.1.¹⁸

3.4. Rättsskyddsdirektivets tredje syfte

Förutom att underlätta etableringsfriheten och förhindra intressekonflikter hade rättsskyddsdirektivet ett *tredje syfte*. Skulle en intressekonflikt mellan försäkringsgivaren och den försäkrade ändå uppstå, skulle direktivet möjliggöra en lösning av den. Föreskrifter för en sådan tvistlösning infördes i artikel 6 och 7 i direktivet. Artikel 6 fastställer:

”Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att det genom skiljeförfarande eller något annat förfarande som ger motsvarande garantier om objektivitet kan fattas beslut om hur tvister mellan den som meddelat rättsskyddsförsäkring och en försäkrad kan lösas, utan att den rätt till överklagande hos rättsliga instanser som kan finnas enligt nationell lag påverkas.

¹⁸ Jfr. Prop. 1992/93:257 s. 140

I försäkringsavtalet skall anges att den försäkrade har rätt att använda sig av ett sådant förfarande.”

Artikel 7 stadgar:

”När en intressekonflikt uppstår eller oenighet råder angående tvistens lösning, skall rättsskyddsförsäkringsgivaren eller, där det är lämpligt, skaderegleringsorganet, underrätta den försäkrade om

- de rättigheter som anges i artikel 4, och

- den möjlighet han har att använda sig av ett sådant förfarande som avses i artikel 6.”

4. Sveriges implementering av rättsskyddsdirektivet

4.1. Lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen (1993:1303)

I den svenska lagen fanns inga särskilda regler om rättsskyddsförsäkringen, varför en helt ny lag fick skapas för att kunna uppfylla Sveriges åtaganden som medlem av den europeiska gemenskapen. Rättsskyddsdirektivet implementerades i Sverige genom Lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen, och trädde ikraft den 1 januari 1994. Lagen blev förhållandevis kortfattad med endast fyra paragrafer, där den första paragrafen hänför sig till själva definitionen av rättsskyddsförsäkringen:

1 § Denna lag gäller avtal om försäkring enligt 2 kap. 3 a § första stycket klass 17 försäkringsrörelselagen (1982:713), rättsskyddsförsäkring.

Medan rättsskyddsdirektivet på ett tämligen utförligt sätt definierade försäkringen, nöjde sig den svenska lagstiftaren alltså med en hänvisning till försäkringsrörelselagen. Inte heller denna lag ger emellertid någon utvecklande beskrivning av försäkringen utan föreskriver i ovan nämnda lagrum endast "*Rättsskyddsförsäkring*", utan vidare förklaring av vad en sådan innebär eller omfattar.

Den andra paragrafen i lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen, angår det sätt på vilken en försäkringsgivare ska meddela rättsskyddsförsäkringen:

2 § Om en försäkring omfattar även andra försäkringsklasser än rättsskyddsförsäkring, skall avtalet om rättsskyddet utgöra en särskild del av försäkringsbrevet eller motsvarande handling. Rättsskyddets omfattning skall alltid anges i brevet eller handlingen.

I så måtto lagstiftaren kan anses ha varit vag i sin beskrivning i första paragrafen, är den andra paragrafen desto tydligare. I precis enlighet med vad som föreskrivs i direktivets artikel 3.1 införs kravet på rättsskyddsförsäkringens separering från övriga försäkringsklasser för blandade försäkringsbolag, samt kravet på specificering av försäkringens omfattning i försäkringsbrevet. Eftersom inget försäkringsbolag i Sverige, varken då eller nu, meddelar enbart rättsskyddsförsäkring, är det tydligt varför lagstiftaren i ordalydelsen verkar utgå från blandade försäkringsbolag.

I den tredje paragrafen tog den svenska lagstiftaren ställning till vilken av de tre alternativa lösningar man skulle välja avseende direktivets artikel 3.2 (se ovan) med syfte att förhindra intressekonflikter mellan försäkringsgivare och den försäkrade. Man konstaterade i förarbetena att de två första alternativen förhindrar konflikter genom bestämmelser om försäkringsgivarens organisation, medan den tredje uppnår detsamma genom att den försäkrade infrias en rätt att fritt utse advokat eller annan kvalificerad person.¹⁹ Den tredje lösningen ansågs av propositionsförfattaren som mest smidig och ändamålsenlig, och samtliga remissinstanser som yttrade sig i frågan tillstyrkte det valda alternativet. Det enda undantaget i frågan var dåvarande Försäkringsförbundet som ifrågasatte om lagstiftning för att förhindra intressekonflikter överhuvud behövdes.²⁰ Efter en samlad bedömning utformades paragrafen på följande sätt:

3 § Ett avtal om rättsskyddsförsäkring, som meddelas av en försäkringsgivare som har koncession att driva försäkringsrörelse här i landet, skall ge den försäkrade rätt att vid försäkringsfall efter eget val utse en advokat eller annan lämplig person att biträda honom.

Denna rätt får inskränkas endast om valet av en viss person skulle medföra avsevärt ökade kostnader som inte är motiverade av den rättsliga angelägenhetens beskaffenhet eller omfattning. Den försäkrade skall underrättas om rätten att utse advokat eller annan lämplig person när han anmäler ett försäkringsfall till försäkringsgivaren.

I propositionen diskuterades huruvida direktivet skulle tolkas så att det materiellt reglerade innehållet i försäkringsavtalet, på så sätt att en försäkrad alltid ska ha tillgång till biträde när försäkringsfall inträffar. Lagen utformades i enlighet med en sådan tolkning, och detta tillstyrktes även av flera remissinstanser såsom Svea hovrätt, Konsumentverket och Sveriges Advokatsamfund.²¹ Vidare påpekades i propositionen skillnaden mellan artikel 3 och 4 i direktivet beträffande i vilket skede en rättsskyddsförsäkrad har rätt att utse biträde. Denna rätt aktualiseras förvisso tidigare i artikel 3.2 c, men fråntar per definition inte den enskilda staten att implementera artikel 4.1. Propositionsförfattaren menade emellertid att den lösning som valts av Sverige för att förhindra intressekonflikter utformats så att den även omfattade bestämmelsen i artikel 4.²²

¹⁹ Prop. 1992/93:257 s. 139

²⁰ Prop. 1992/93:257 s. 138

²¹ Prop. 1992/93:257 s. 139

²² Prop. 1992/93:257 s. 140

Vad gäller den i paragrafen införda begränsningen i rätten att utse biträde kom man i propositionen fram till att den inte var oförenlig med direktivets bestämmelser. Vid fall som inte kräver särskild kompetens skulle därför ett försäkringsbolag ha möjlighet att begränsa den försäkrades val för att inte avsevärt ökade kostnader ska uppstå. En sådan begränsning menade man kunde innebära att försäkringsgivare t.ex. endast medger val av biträde verksamma i närheten av domstolsorten.²³ Flera remissinstanser hade dock en annan uppfattning angående begränsningen i lagen. Svea hovrätt, Konsumentverket och Sveriges Advokatsamfund anförde att det inte stod i överensstämmelse med direktivet att begränsa denna rätt till de fall den försäkrade har rätt till sådant biträde enligt avtalsvillkoren. LO avvisade att valet skulle kunna begränsas till personer verksamma i närheten av domstolsorten. Vidare önskade Konkurrensverket ett förtydligande i lagtexten att det endast var rätten till ersättning som kunde inskränkas, inte rätten att utse person.²⁴

I den fjärde och sista paragrafen stadgade lagstiftaren vissa undantag i tillämpningen av paragraf tre, gällande ansvarsförsäkring och tvister angående sjöfart som inte behöver tas upp närmare i denna uppsats. Någon regel angående ett objektiva tvistlösningsförfarande vid intressekonflikter, i enlighet med artikel 6 i rättsskyddsdirektivet, infördes därmed inte i den svenska lagen. Inte heller omnämndes i den svenska lagstiftningen kravet på att ett sådant förfarande enligt direktivet ska anges i ett försäkringsavtal.

I promemorian inför den nya lagen fanns ett förslag till en annan paragraf fyra som specificerade just de möjligheter till tvistlösning som skulle stå till buds vid intressekonflikter. Enligt denna föreslagna paragraf skulle en tvist om rättsskyddsförsäkringen mellan försäkringsgivaren och den försäkrade prövas av tre skiljemän. En part som var missnöjd med skiljedomen hade därefter möjlighet att väcka talan vid tingsrätt. Rätten till ett sådant förfarande skulle enligt förslaget anges i försäkringsvillkoren och försäkringstagaren skulle även informeras om en sådan rätt vid uppståndelsen av en tvist. Under förutsättning att den försäkrade var konsument skulle vederbörande även underrättas om andra möjligheter som kunde stå till buds för att få tvisten prövad.²⁵

²³ Prop. 1992/93:257 s. 178

²⁴ Prop. 1992/93:257 s. 138

²⁵ Prop. 1992/93:257 s. 237

I propositionen till den nya lagen konstaterade författaren att svensk lag erbjuder en rad olika möjligheter till att lösa försäkringstvister. Exempel på detta var Allmänna reklamationsnämnden som kan pröva tvister om den försäkrade är konsument. Branschgemensamma nämnder såsom Rättsskyddsnämnden och Skadeförsäkringens Villkorsnämnd kan avge yttranden i andra fall. Slutligen, menade författaren, kan parterna avtala om att tvist prövas av skiljemän.²⁶

Propositionsförfattaren refererade vidare till Lagrådet, som i sin remiss ansåg att den föreslagna lösningen i promemorian var behäftad med vissa nackdelar då den riskerade bli både kostsam och tidsödande. I enlighet med Lagrådets uppfattning förordades därför i propositionen ett alternativ där parterna gavs full frihet att i förväg avtala om hur tvister dem emellan skulle avgöras. En sådan lösning, menade författaren, krävde ingen lagstiftning och någon materiell reglering av rättsskyddsdirektivets artikel 6 infördes därför inte i den svenska lagen.²⁷

Beträffande direktivets artikel 7 omnämndes denna ytterst kortfattat i propositionen²⁸ och då endast rätten för den försäkrade att bli informerad om sin rätt att utse ombud i enlighet med artikelns första strecksats. Detta krav menade man att den nya lagen skulle komma att uppfylla, och till och med gå längre än direktivet på denna punkt, då rätten skulle infrias redan när ett försäkringsfall anmäls. Vad gäller kravet i den andra strecksatsen, att informera den försäkrade om hans rätt att använda sig av ett sådant tvistlösningsförfarande som avses i artikel 6 vid konflikt med försäkringsgivaren, omnämndes detta överhuvud inte i propositionen.

²⁶ Prop. 1992/93:257 s. 140

²⁷ Prop. 1992/93:257 s. 141

²⁸ Prop. 1992/93:257 s. 142

5. Kommissionens kritik av den svenska implementeringen

5.1. Skrivelse från kommissionen

Det skulle dröja drygt tio år efter Sveriges medlemskap i gemenskapen och den svenska lagens ikraftträdande innan kritik riktades från EU mot den svenska implementeringen av rättsskyddsdirektivet. Detta skedde först genom en skrivelse av den 7 oktober 2004,²⁹ där kommissionen uppmanade den svenska regeringen att inkomma med ett förtydligande, främst beträffande införlivandet av artiklarna 6 och 7 i rättsskyddsdirektivet. Den svenska regeringen svarade genom en skrivelse av den 24 november 2004,³⁰ och framhöll då att den svenska rättsordningen erbjuder flera alternativa sätt att lösa tvister, i enlighet med artikel 6 och 7 i direktivet. Den svenska regeringen menade att artiklarna införlivats genom det faktum att parterna i ett försäkringsavtal kan enas om alternativa sätt att lösa tvister. Med hänsyn till detta ansåg regeringen att några ytterligare åtgärder för att införliva artikel 6 andra stycket och artikel 7 andra strecksatsen inte krävdes i den svenska lagstiftningen.

5.2. Formell underrättelse

Den europeiska kommissionen nöjde sig inte med den svenska skrivelsen och överlämnade den 21 mars 2005 en formell underrättelse till Sveriges ständiga representant vid Europeiska unionen.³¹ Kommissionen inledde med att stadga att rättsskyddsdirektivet syftar till att skydda personer som har rättsskyddsförsäkring, och att direktivet därför innehåller bestämmelser för att förebygga intressekonflikter mellan personer med rättsskyddsförsäkring och deras försäkringsbolag, och garanterar att sådana tvister kan lösas rättvist och snabbt.

Vidare hänvisade kommissionen till den svenska lagstiftningen, som till större delen införlivat direktivet genom lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring. Kommissionen hade här två anmärkningar att påtala.

Den första var ett av kommissionen nyupptäckt problem avseende artikel 4, som visserligen på ett korrekt sätt återspeglades genom § 3 i den svenska lagen, men som där även innehöll en

²⁹ D/2004/14374 av den 7 oktober 2004

³⁰ Ju2004/9121/L2; märkt A/24895, av den 24 november 2004

³¹ SG/2005/D/201293, av den 16 mars 2005

inskränkning i den försäkrades rätt att utse ombud som inte har någon motsvarighet i direktivet. Detta var, menade kommissionen, en begränsning av den rättighet som tillkommer den försäkrade som var oförenlig med artikel 4 i direktivet.

Den andra anmärkningen var något av en upprepning av vad kommissionen tidigare påpekat i sin skrivelse, och gällde Sveriges totala brist på införlivande av artiklarna 6 och 7 i direktivet. Kommissionen ville på intet sätt ifrågasätta att den svenska lagstiftningen erbjuder alternativa tvistlösningsförfaranden, vilket var kravet enligt artikel 6. Däremot ansåg kommissionen inte att direktivet tillät Sverige att överlåta frågan om alternativa tvistlösningsätt på avtalsparterna. På samma sätt, menade kommissionen, skulle kravet i artikel 7 om att underrätta försäkringstagaren om sin rätt att använda sig av ett sådant förfarande som avses i artikel 6, inte kunna överlåtas till avtalsparterna att besluta om. Med en sådan tolkning om avtalsfrihet vore det underförstått att artiklarna 6 och 7 endast skulle tillämpas i de fall där avtalsparterna redan i sitt avtal hade enats om ett visst tvistlösningsförfarande. Tvärtom var EU-lagstiftarens syfte med artiklarna 6 och 7 att försäkringstagarens rättigheter inte skulle äventyras.

Kommissionen ansåg därmed att Sverige inte efterlevt sina skyldigheter att fullständigt införliva rättsskyddsdirektivet, och uppmanade den svenska regeringen att inom två månader inkomma med sina synpunkter.

Sverige besvarade den formella underrättelsen den 16 maj 2005,³² och vidhöll att den svenska lagstiftningen var förenlig med rättsskyddsdirektivet. Beträffande inskränkningen i den försäkrades rätt att anlita ombud menade den svenska regeringen att den var förenlig med direktivet eftersom den inte bestred den försäkrades allmänna rättighet att fritt välja ombud. Vidare ansåg den svenska regeringen att det var tillräckligt att i lagstiftningen ange en möjlighet till alternativ tvistlösning, samt att den försäkrades rätt att bli informerad om sin rätt att använda ett sådant förfarande ändå skulle uppfyllas när den nya lagen om försäkringsavtal trädde i kraft den 1 januari 2006.

³² SG/2005/A/4701, av den 16 maj 2005

5.3. Motiverat yttrande

Efter beaktande av den svenska regeringens svar fann kommissionen i sitt slutgiltiga ställningstagande att Sverige underlätit att korrekt införliva artiklarna 4, 6 och 7 i rättsskyddsdirektivet. Som resultat därav avgav kommissionen den 12 oktober 2005, ett motiverat yttrande till Sverige i enlighet med artikel 226, första stycket, i EG-fördraget.³³

Angående artikel 4 vidhöll kommissionen sin åsikt att den svenska bestämmelsen, innehållande en allmän begränsning av den försäkrades valfrihet, stred mot denna artikel i rättsskyddsdirektivet.

Beträffande artiklarna 6 och 7 i direktivet upprepade kommissionen sitt uttalande från den formella underrättelsen. Kommissionen stadgade att artiklarna inte på något sätt omfattades av avtalsfrihet och därmed bara skulle tillämpas om parterna i försäkringsavtalet kommit överens om ett alternativt tvistlösningsförfarande. Istället var det medlemsstaternas skyldighet att säkerställa att den försäkrades rättigheter enligt artiklarna inte äventyrades, då de utgjorde en central och nödvändig del av ett system som garanterar skyddet för den försäkrade.

Detta motiverade yttrande innebar att Sverige uppmanades att inom två månader vidta de åtgärder som krävdes för att åtgärda det. Den svenska regeringen meddelade i sitt svar att den förvisso inte delade kommissionens uppfattning, men trots det skulle ta initiativ till lagändringar överensstämmande med kommissionens uppfattning av direktivet.³⁴

³³ Motiverat yttrande, Europeiska gemenskapernas kommission, av den 12 oktober 2005

³⁴ SG/2005/D/205720, av den 12 december 2005

6. Den svenska lagen ändras

6.1. Ds 2006:12, Bertil Bengtssons promemoria

För att efterkomma kommissionens kritik av den svenska implementeringen av rättsskyddsdirektivet fick förre justitierådet Bertil Bengtsson i uppdrag av regeringen att komma med synpunkter och förslag på ändringar i den svenska lagstiftningen. I april 2006 överlämnade Bengtsson promemorian Trafikförsäkringsfrågor mm. till regeringen.³⁵

I den del av promemorian som handlade om rättsskyddsförsäkringen redogjorde författaren för den svenska lagen från 1993 och kommissionens invändningar. I sitt övervägande föreslog Bengtsson att den omstridda begränsningen i den försäkrades rätt att välja ombud skulle upphävas. Med hänvisning bland annat till Högsta domstolens dom 2005 s. 745 konstaterade författaren att inskränkningar i den försäkrades rätt fritt välja ombud inte är förenligt med direktivet.³⁶

Vad sedan gällde artiklarna 6 och 7 i direktivet gällande tvistlösningsmetoder menade Bengtsson att det var nödvändigt att föreskriva en särskild ordning för prövningen av tvistefrågor om rättsskyddsförsäkringen. I likhet med motsvarande finsk lag föreslog författaren att en opartisk nämnd, som efter begäran av den försäkrade avger yttranden i tvister, vore lämplig även i Sverige. Rättsskyddsnämnden, vars ledamöter utsågs av Sveriges försäkringsförbund, torde enligt Bengtsson inte uppfylla direktivets krav på opartiskhet, varför en särskild nämnd föreslogs inrättas. Reglerna om denna föreslagna nämnd skulle enligt författarens förslag införas som en ny paragraf i den svenska lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen. Slutligen föreslogs att ytterligare en paragraf skulle införas som stipulerade att lagens regler är tvingande till förmån för den försäkrade.³⁷

6.2. Regeringens proposition 2006/07:50³⁸

När regeringens proposition slutligen överlämnades till riksdagen den 8 mars 2007 överensstämde den till största delen med förslagen i den promemoria Bertil Bengtsson skrivit. Beträffande begränsningen i den försäkrades rätt att fritt utse ombud strök man helt enkelt den

³⁵ Ds 2006:12, Trafikförsäkringsfrågor mm

³⁶ Ds 2006:12, s. 218

³⁷ Ds 2006:12, s. 220

³⁸ Prop. 2006/07:50, Vissa frågor om trafikförsäkring och rättsskyddsförsäkring av den 8 mars 2007

mening i 3 § andra stycket, som löd:

"Denna rätt får inskränkas endast om valet av en viss person skulle medföra avsevärt ökade kostnader som inte är motiverade av den rättsliga angelägenhetens beskaffenhet eller omfattning."

I gengäld lade man i paragrafen till följande mening:

"Ett avtalsvillkor som i jämförelse med första stycket är till nackdel för den försäkrade är utan verkan mot denne".

Skillnaden mot det förslag Bengtsson hade författat var att man i propositionen valde att endast göra 3 § första stycket till en tvingande lagregel och därmed inte hela lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen.

Vad gäller tvistlösningsmetoder konstaterades i propositionen att den svenska lagen erbjuder flera möjligheter att lösa tvister mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren, såsom avtal om skiljeförfarande och anmälan till Allmänna reklamationsnämnden. I övrigt påpekade man att Sveriges Försäkringsförbund tagit initiativ till inrättande av en ny branschgemensam nämnd; Försäkringsförbundets Nämnd för Rättsskyddsfrågor, FNR. Avsikten var att nämnden från den 1 juli 2007 skulle avge rådgivande yttranden i tvister som rör rättsskyddsförsäkring. Med hänsyn till detta menade regeringen att den svenska lagen uppfyllde direktivets krav på alternativ tvistlösning,³⁹ något som kommissionen i och för sig inte betvivlat.

Vad som skiljde sig åt från Bengtssons promemoria var att man i propositionen valde att inte exklusivt reglera införandet av nämnden i någon paragraf. Regeringen konstaterade att eftersom kommissionen inte ifrågasatt tillgången på alternativ tvistlösning utan endast anfört att försäkringsavtalet måste nämna denna möjlighet, räckte det att man i lagen lade till en sista paragraf som stipulerade detta krav:

"I försäkringsavtalet ska det anges vilka möjligheter som finns för den försäkrade att få en tvist med försäkringsgivaren prövad."

Slutligen, vad gällde direktivets krav i artikel 7 på information till den försäkrade vid intressekonflikter, hänvisade regeringen återigen till en ny regel i försäkringsavtalslagen som

³⁹ Prop. 2006/07:50, s. 37

trädde ikraft den 1 januari 2006. Försäkringsbolaget ska i enlighet med denna lag, i samband med att ett anspråk på försäkringsersättning regleras, upplysa den som har framställt anspråket om vilka möjligheter som finns att få en tvist om ersättningen prövad.⁴⁰ Därmed ansåg regeringen att ytterligare reglering inte var nödvändig för att uppfylla direktivet.

Den 16 maj 2007 antog Riksdagen den föreslagna propositionen och förändringarna i lagen trädde ikraft den 1 juli 2007.

⁴⁰ Försäkringsavtalslagen (2005:104) 2 kap. 7 §

7. Högsta domstolens dom NJA 2005 s. 745

En månad efter det att den svenska regeringen mottog kommissionens motiverade yttrande meddelades en dom från Högsta domstolen som anknöt till problematiken kring den svenska rättsskyddsförsäkringen, i synnerhet beträffande den försäkrades rätt att fritt välja ombud.

Bakgrunden till tvisten var att B.B. i egenskap av ägare till en lantbruksfastighet, i en tvist med andra fastighetsägare, anlidade Å.P. som ombud. Å.P. drev en juridisk byrå med inriktning på bland annat frågor av det slag som B.B:s tvist gällde. För sin fastighet hade B.B. en lantbruksförsäkring hos Länsförsäkringar.

Villkoren för det i försäkringen omfattade rättsskyddet stadgade följande beträffande ombud:

”Den försäkrade måste anlita ombud. Om försäkrad inte anlitar ombud eller om han anlitar annat ombud än vad som sägs nedan, gäller inte försäkringen.

Som ombud skall anlitas den som är lämplig med hänsyn till den försäkrades bostadsort och ärendets natur och som

1. är ledamot av Sveriges Advokatsamfund (advokat), jurist anställd på LRF:s Juridiska Byrå, hos advokat eller på allmän advokatbyrå
2. förordnats till biträde enligt rättshjälpslagen i tvisten
3. kan visa att han någon gång under de senaste tre åren förordnats till biträde enligt rättshjälpslagen i tvist av liknande beskaffenhet och fortfarande är lämplig som sådant biträde
4. på annat tillfredsställande sätt visat att han har särskild lämplighet för uppdraget eller som vid skattemål är anställd hos och utsedd av LRF Konsult.

För att den försäkrade skall få anlita ombud enligt 3 och 4 ovan krävs att ombudets lämplighet prövas av Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd.”

Sedan B.B:s tvist avslutats gav Å.P. in en kostnadsräkning till Länsförsäkringar för det biträde som han lämnat B.B. Länsförsäkringar avböjde framställningen med hänvisning till att Å.P. inte godkänts av Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd. Rättsskyddsnämnden

förklarade sedermera efter prövning att Å.P. inte var lämplig som ombud, en inställning som Länsförsäkringar vidhöll.

Å.P. väckte talan mot Länsförsäkringar med yrkande att bolaget skulle utge ersättning för B.B:s ombudskostnader till honom. Till grund för sin talan anförde Å.P. att villkoret i rättsskyddsförsäkringen, att ombudet ska visa särskild lämplighet, stod i strid mot rättsskyddsdirektivet och lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring, samt att kravet på att ombudets lämplighet skulle prövas av Rättsskyddsnämnden var ett oskäligt avtalsvillkor enligt 36 § avtalslagen och att försäkringsvillkoren under alla förhållanden var oklara.

Länsförsäkringar hävdade att avsaknaden av ett godkännande från Rättsskyddsnämnden innebar att rättsskyddsförsäkringen inte tagits i anspråk och att Å.P. därmed inte ägde någon rätt till ombudsersättning. Vidare anförde bolaget att Rättsskyddsnämndens beslut är bindande och att något utrymme inte finns för överprövning i allmän domstol av nämndens bedömning av lämplighetsfrågan. Bolaget menade därutöver att villkoret i försäkringsavtalet inte stred mot gällande rätt och att grund för jämkning av avtalet inte förelåg.

Högsta domstolen inledde med att konstatera att kravet på prövning i Rättsskyddsnämnden är ett materiellt villkor i försäkringsavtalet och att ett godkännande av ombudets lämplighet i nämnden därmed är en förutsättning för att ersättning för ombudskostnader ska utgå. Vidare slog domstolen fast att försäkringsvillkoren inte ger något utrymme för allmän domstol att göra en självständig prövning av lämplighetsfrågan och döma ut ersättning för ombudskostnader i ett fall där nämnden funnit att ombudet inte uppfyller kraven på lämplighet. Med detta fastlagt ställde sig Högsta domstolen frågan huruvida villkoret i avtalet kan åsidosättas som ogiltigt på den grunden att det skulle stå i strid mot lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring eller mot rättsskyddsdirektivet.

Högsta domstolen analyserade de aktuella artiklarna i rättsskyddsdirektivet och redogjorde för hur dessa implementerats i den svenska lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring. Med hänsyn till hur direktivet genomförts i den svenska lagstiftningen konstaterade domstolen att den försäkrade inte är skyldig att avvakta något besked från försäkringsgivaren innan han utser ett ombud. Vidare konstaterades att försäkringsgivaren inte får ställa något annat krav på ombudet än att denne är lämplig. Vilka krav som bör ställas för att ett ombud

ska anses lämpligt kunde Högsta domstolen inte finna, men fastslog att i den mån ett ombud uppfyller de krav som lagen kan anses ställa får försäkringsgivaren inte ställa upp några ytterligare krav när det gäller ombudets lämplighet. Därmed, menade domstolen, var även det materiella kravet på prövning i Rättsskyddsnämnden en inskränkning i rätten att fritt utse ombud som står i strid mot bestämmelserna i 3 § lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring.

Slutligen diskuterades i domen huruvida regleringen i 3 § lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen var att betrakta som en civilrättsligt tvingande regel, som innebär att villkor som står i strid mot regleringen är ogiltiga. Domstolen menade att det framstod som naturligtast att uppfatta regeln som civilrättsligt tvingande, inte minst med hänsyn till syftet i rättsskyddsdirektivet.

I sitt domslut beslutade Högsta domstolen att Å.P: s talan inte kunde ogillas och fastställde därmed hovrättens och tingsrättens domslut som förpliktade Länsförsäkringar att utge ersättning till Å.P.

8. Den svenska lagstiftningens krav på ombud

Mot bakgrund av Högsta domstolens slutsats att försäkringsgivaren inte får ställa upp några ytterligare villkor när det gäller ombudets lämplighet än att denne uppfyller lagens krav, är det påkallat med en genomgång av vad den svenska lagstiftningen föreskriver. De allmänna behörighetsvillkor som ställs på ombud återfinns i 12 kapitlet 2 § rättegångsbalken:

”Såsom ombud får inte brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet. Ombudet skall behärska svenska språket.

Ombud skall ha hemvist i Sverige, i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz; dock får även annan brukas såsom ombud, om rätten med hänsyn till omständigheterna finner det lämpligen kunna ske.

Ej må den vara ombud, som är underårig eller i konkurstillstånd eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Lag (2001:57).”

I motsats till andra länder, där vissa formella krav uppställs för rättegångsombud⁴¹, finns förhållandevis få krav i Sverige. Paragrafen tar sikte på tre olika lämplighetsgrunder; *redbarhet*, *insikter* samt *tidigare verksamhet*. Därutöver stadgas krav på språkkunskaper i svenska samt i det andra och tredje stycket vissa andra formella behörighetskrav angående hemvist, ålder och rättshandlingsförmåga som ombudet måste uppfylla. Eftersom begreppen i första stycket, första meningen i förevarande paragraf, inte definieras, har jag studerat förarbetena ihop med praxis och doktrin för att bättre kunna urskilja hur lämplighetskraven ska tolkas. Nedan följer en genomgång kring detta.

8.1. Redbarhet

Begreppet *redbarhet* är förhållandevis ålderdomligt och förtjänar möjligen några modernare synonymer för att bättre förstås. Svenska akademins ordlista beskriver begreppet redbarhet som synonymt med skötsamhet och pålitlighet.⁴² I förarbetena till rättegångsbalken definieras inte vad som avses med begreppet, däremot tämligen tydligt vad som inte avses, nämligen

⁴¹ I Norge finns t.ex. krav på att ombudet måste vara *Advokat med møterett for Høyesterett* för att få uppträda i deras motsvarighet till Högsta domstolen, Straffeprosessloven, § 95.

⁴² Svenska akademins ordlista för svenska språket.

brottslig verksamhet.⁴³ Vad gäller någon som dömts eller står under åtal för brott bör rätten i varje enskilt fall göra en bedömning huruvida denne kan anses som redbar. Stor hänsyn bör i dessa fall tas till brottets art och beskaffenhet, till den tid som förflutit efter brottet samt till den dömdes uppförande efteråt. Det konstateras vidare att kravet på redbarhet inte innebär att ombudet i varje enskilt fall måste lägga fram en utredning för att påvisa denna egenskap. Sådantillvida ombudet är okänt för rätten eller tvivel råder kring vederbörandes redbarhet bör rätten skaffa sig närmare information om ombudet.⁴⁴

Redbarhetsbegreppet kommenteras även av Ekelöf där han konstaterar att den som dömts för ett grövre förmögenhetsbrott får anses utesluten som ombud såvida domen inte ligger långt tillbaka i tiden och vederbörande därefter förhållit sig väl.⁴⁵ Högsta domstolen upphävde i ett avgörande från 2007⁴⁶ ett avvisningsbeslut av ett ombud som dömts för skattebrott och grovt bedrägeri. Domen var i förevarande fall fyra år gammal, medan brotten hade begåtts mer än tio år tidigare vilket fick anses vara tillräckligt länge sedan. Andra slag av brottslighet som misshandel och sedlighetsbrott är enligt Ekelöf inte diskvalificerande från redbarhetssynpunkt.⁴⁷

8.2. Insikter och tidigare verksamhet

Insikter och tidigare verksamheter syftar på de kunskaper och den erfarenhet som ett ombud måste besitta för att anses såsom lämpligt. Eftersom dessa båda krav har en stark koppling till varandra redogör jag för dem under samma rubrik.

Vad gäller *insikter* konstateras i förarbetena att något krav på juridisk examen inte uppställs.⁴⁸ Däremot måste ombudet ha tillräckliga insikter för utförande av sitt uppdrag. Med detta avses inte nödvändigtvis juridiska insikter utan även insikter i de särskilda förhållanden som är av betydelse i målet.⁴⁹ Ekelöf menar att ombudet i sitt arbete överhuvudtaget inte behöver syssla med rättsliga frågor⁵⁰. För övrigt ger varken förarbeten eller doktrin någon närmare vägledning. Vilka insikter som kan anses krävas måste således avgöras med hänsyn till det

⁴³ NJA II 1943 s. 132

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ekelöf, s. 80

⁴⁶ NJA 2007 s. 650

⁴⁷ Ekelöf, s. 80

⁴⁸ NJA II 1943 s. 132

⁴⁹ NJA II 1943 s. 134

⁵⁰ Ekelöf, s. 81

enskilda fallet.

Begreppet ”*tidigare verksamhet*” i paragrafen tillskapades i förarbetena av utskottet genom att man bytte ut det av processlagberedningens föreslagna uttrycket ”erfarenhet”. Utskottet ville med detta förtydliga att erfarenhet i skötande av rättegångar inte i sig är nödvändigt, utan att även annan genom praktisk verksamhet vunnen erfarenhet kan vara av betydelse.⁵¹

Avslutningsvis konstateras i förarbetena att vid bedömningen av ombudets lämplighet avseende insikter och tidigare verksamhet ska hänsyn också tas till målets beskaffenhet. I ett mål som innehåller komplicerade frågeställningar bör kraven ställas högre på ombudet, liksom i mål i hovrätt och i Högsta domstolen.⁵² Ekelöf menar att även en person som saknar all erfarenhet av rättegångar kan godtas i ett enkelt mål. Han exemplifierar med att om ombudet är lantbrukare kan en sådan sak räknas som en merit vid klander av arrendesyn.⁵³

I NJA 1969 s. 68 hade ett ombud avvisats på grund av oskicklighet och oförstånd. Bristerna bestod i att stämmingsansökningarna som ingivits inte var genomtänkta och dessutom oklara både vad gällde yrkanden och grunderna för yrkandena. Av en av ansökningarna kunde inte ens med säkerhet utläsas mot vilka personer den riktats. Även övriga handlingar som upprättats av ombudet bedömdes som oöverskådliga, oklara och ogenomtänkta. Hovrätten instämde i underrättens bedömning att ombudet visat oskicklighet och oförstånd och ansåg det vara tveksamt om ombudet uppfyllde de kvalifikationer som krävdes för målet. Hovrätten fann likväl att ombudet inte visat sådan olämplighet att han skulle ha avvisats som ombud i målet. Frågan om ombudets lämplighet var inte föremål för prövning av Högsta domstolen varför hovrättens bedömning i ärendet blev den sista.

I rättsfallet RH 1996:20 uppstod frågan huruvida ett ombud som förklarats obehörig att tillsvidare tjänstgöra som ombud vid hovrätten därmed också skulle anses olämplig som ombud vid tingsrätten. Hovrätten menade att en obehörighetsförklaring inte automatiskt medför att ombudet är förhindrat att agera som ombud i alla andra mål, varför tingsrättens beslut upphävdes.

⁵¹ NJA II 1943 s. 134

⁵² NJA II 1943 s. 134

⁵³ Ekelöf, s. 81

8.3. Övriga krav

Utöver kraven på lämplighet vad gäller redbarhet, insikter och tidigare verksamhet måste ombudet enligt 2 § första stycket, sista meningen *behärska svenska språket*. Språkravet skrevs in i paragrafen först år 1992 och då förklarade departementschefen samtidigt varför det inte är möjligt att förordna tolk för ombud såsom för parter och vittnen. Dels är ett ombud utbytbar, vilket inte är fallet med parter och vittnen, dels utför ombudet den juridiska argumentationen vilket sannolikt ställer alltför stora krav på tolken att inte missuppfatta innebörden av juridiska termer.⁵⁴

I det andra stycket i förevarande paragraf ställs vidare krav på ombudet att denne har sin *hemvist* i Sverige eller i annan EES-stat eller i Schweiz. Undantag från detta kan dock göras om rätten till omständigheterna finner att det kan ske. Bestämmelsen ger vid handen att något krav på medborgarskap i de uppräknade staterna inte ställs, det är endast hemvisten, det vill säga var ombudet bor, som är av betydelse.

I det tredje stycket stadgas slutligen att ombudet inte får vara *underårig*, *i konkurstillstånd* eller vara ställd under *förvaltare*. I förarbetena fastslås att det är uppenbart att någon som är omyndig och därför själv saknar processbehörighet, vare sig vederbörande inte uppnått myndig ålder eller är ”omyndigförklarad”, inte kan vara ombud åt någon annan.⁵⁵ Begreppet ”omyndigförklarad” är numera obsolet i svensk lagstiftning men motiveringen i förarbetena torde vara applicerbart för personer som nuförtiden är ställda under förvaltare. Beträffande kravet på att ombudet inte får vara i konkurstillstånd konstaterar förarbetena att ombudets ekonomiskt självständiga ställning gentemot klienten är så viktig att det inte är lämpligt om ombudet har ekonomiska problem av den karaktär som ett konkurstillstånd utgör.⁵⁶

Kraven i 2 § ska beaktas av rätten självmant vid rättegångens början⁵⁷ För det fall att det först under rättegången visar sig att ett ombud visar oredlighet, oskicklighet eller oförstånd och därmed inte kan eller vill utföra sitt uppdrag på ett godtagbart sätt, ska rätten enligt 5 § avvisa vederbörande som ombud i målet. Ett sådant avvisande ska ske genom ett beslut som kan överklagas.⁵⁸

⁵⁴ Prop. 1992/93:64 s. 29

⁵⁵ NJA II 1943 s. 133

⁵⁶ NJA II 1943 s. 133

⁵⁷ NJA II 1943 s. 132

⁵⁸ NJA II 1943 s. 137

9. Rättsskyddsförsäkringen hos svenska försäkringsbolag

9.1. Historik - ökat användande efter rättshjälpsreformen

Den 3 februari 1961 införde Folksam rättsskyddsförsäkringen i Sverige. Sex år senare hade samtliga skadeförsäkringsbolag i Sverige rättsskyddsförsäkringen i sitt sortiment. Sedan 1974 har försäkringsbolagen gemensamma villkor med snarlikt innehåll för rättsskyddsförsäkringen. Den ingick och ingår än idag som paketlösning i hemförsäkringen där någon särskild tilläggspremie inte erläggs. Motsatsvis kan man inte heller tacka nej till rättsskyddet och därigenom få en lägre premie.⁵⁹ Under många år från rättsskyddsförsäkringens introduktion på den svenska marknaden fungerade försäkringen som ett komplement till den svenska rättshjälpslagen, där principen var att rättsskyddet skulle ersätta det som inte täcktes av rättshjälp. Detta skulle dock komma att förändras.

I juni 1993 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare för att granska den dåvarande svenska rättshjälpslagen.⁶⁰ Lagen hade existerat i två decennier, men under åren genomgått en mängd förändringar som till viss del tunnat ut och inskränkt möjligheterna att få allmän rättshjälp. Avsikterna med utredningsarbetet var emellertid inte grundade på att lagen försvagats, utan att tillämpningen av lagen alltjämt ledde till att rättshjälpen blev för omfattande och utgifterna för stora för de ansträngda statsfinanserna.

Den dåvarande rättshjälpslagen medgav rättshjälp i fyra skilda former; *allmän rättshjälp*, *rättshjälp åt misstänkt i brottmål*, *rättshjälp genom offentligt biträde* samt *rådgivning*⁶¹. I propositionen som föregick lagen angavs de motiv och kriterier som skulle grunda rätten till rättshjälp. Föresatsen var att ingen av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad att få sin sak prövad, och att rättshjälp därför skulle lämnas i varje ”rättslig angelägenhet oberoende av om denna behandlas vid domstol eller myndighet”.⁶² Ett krav var dock att den rättssökande i allmänhet skulle bidra till kostnaderna efter förmåga, vilket mynnade ut i en rättshjälpsavgift baserad på viss procent av basbeloppet i det enskilda fallet.⁶³ Trots denna reglering med

⁵⁹ Roos, s. 12

⁶⁰ Rättshjälpslag (1972:429)

⁶¹ Rättshjälpslag (1972:429) 1 §

⁶² Prop. 1972:4 s. 4

⁶³ Rättshjälpslag (1972:429) 11 §

rätthjälpsavgift upplevdes statens kostnader för rätthjälpen som alltför hög och man menade att systemet kunde kostnadseffektiviseras utan att det skulle drabba de människor med störst behov av rättshjälp.

Den 1 december 1997 trädde den nya svenska rättshjälpslagen igenom.⁶⁴ I propositionen till lagen framhöll regeringen att den nya lagen skulle innebära förenklingar och en ökad överskådlighet. Den skulle också medföra stora besparingar med upp till 200 miljoner per år, samtidigt som rättshjälpens grundläggande syfte skulle behållas.⁶⁵

Den största förändringen jämfört med den gamla rättshjälpslagen var att den statliga rättshjälpen gjordes subsidiär till rättsskyddet i privata försäkringar. Detta stadgades i rättshjälpslagens 9 §, där lagstiftaren klargör förhållandet mellan rättshjälp och rättsskydds försäkringar:

”Rättshjälp får inte beviljas, om den rättssökande har en rättsskydds försäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten.

Om den rättssökande saknar rättsskydd enligt första stycket men med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft ett sådant skydd, får rättshjälp beviljas endast om det finns särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse för den rättssökande.”

I realiteten medförde reformen tämligen omfattande förändringar i utnyttjandet av både rättshjälp och rättsskydd under de kommande åren. En jämförelse visar att antalet årliga rättshjälpsärenden innan reformen uppgick till drygt 65 000, och antalet rättsskyddsärenden till 10 775 stycken.⁶⁶ År 2000, tre år efter reformen, minskade det totala antalet rätthjälpsärenden till knappt en tiondel, 6 376 ärenden, medan rättsskyddsärendena ökade till knappt 14 000.⁶⁷

Det finns skillnader mellan rättshjälp och rättsskydd, både vad gäller omfånget av hjälpen/skyddet såsom avgifter/självrisker. En genomgående jämförelse mellan de båda systemen har inte sin plats i denna uppsats. Värt att notera är dock att rättshjälpsreformen

⁶⁴ Rättshjälpslag (1996:1619)

⁶⁵ Prop. 1996/97:9 s. 1

⁶⁶ SOU 1995:81, s. 84

⁶⁷ Domstolsverkets rapport, 2001:6, Utvärdering av rättshjälpslagen (1996:1619) del B, s. 19

medförde ett ökat utnyttjande av rättsskyddsförsäkringen, och en över lag drastisk minskning av enskildas benägenhet att åtminstone yrka ersättning för ombudskostnader. Statens ansvar för bistånd till ombudskostnader överfördes genom reformen till stor del till marknadens försäkringsbolag och deras rättsskyddsförsäkringar och villkor.

9.2. Villkor för valet av ombud

Eftersom försäkringsvillkoren är en del av själva avtalet mellan försäkringstagaren och den försäkrade där utgångspunkten är att fri avtalsrätt gäller, innebär det att de villkor som försäkringsbolaget uppställer är en del av avtalet mellan två parter. Den fria avtalsrätten är emellertid starkt begränsad när det gäller just den försäkrades val av ombud.

Frågan om det fria valet av ombud uppmärksammades särskilt med anledning av det svenska rättsfallet NJA 2005 s. 745 och kommissionens kritik av den svenska implementeringen av rättsskyddsdirektivet. Som nämnts ovan föreskriver rättsskyddsdirektivet och den svenska lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen att den försäkrade fritt ska kunna välja ombud. Efter den europeiska kritiken har lagstiftaren tagit bort den inskränkning som fanns i den svenska lagen angående rätten att fritt välja ombud och istället gjort bestämmelsen tvingande. Likaså har Högsta domstolen fastställt att *"i den mån ett ombud uppfyller de krav som lagen kan anses ställa får försäkringsgivaren inte ställa upp några ytterligare krav när det gäller ombudets lämplighet."*

Närmare 98 procent av den svenska befolkningen har hemförsäkring⁶⁸ och i och med det en tillhörande rättsskyddsförsäkring. I anledning av detta är de flesta svenskar hänvisade till sitt hemförsäkringsbolag när de hamnar i rättstvister och har behov av att söka ersättning för att betala ett ombud som kan föra deras talan. Rättsskyddsförsäkringen finns inbakad i flera olika försäkringstyper såsom bil-, båt- och reseförsäkring. Den klart vanligaste försäkringsformen med vilken rättsskyddet är inorporerad är dock hemförsäkringen, varför det är delar av villkoren ur denna rättsskyddsförsäkring jag avser att redogöra för. Efter en granskning av de stora försäkringsbolagen som meddelar hemförsäkring i Sverige⁶⁹ kan konstateras att bolagen i stort tillämpar gemensamma och snarlika villkor för rättsskyddsförsäkringen.

⁶⁸ Statistiska centralbyrån, Undersökning av levnadsförhållanden rapport (ULF), 2006

⁶⁹ Följande försäkringsbolag avses: IF, Länsförsäkringar, Trygg Hansa, Folksam och Moderna Försäkringar.

Vad gäller villkoren för valet av ombud finns några krav som är gemensamma för alla de granskade försäkringsbolagen. Ett ombud måste de facto väljas för att försäkringen ska gälla. Ombudet ska vara advokat eller jurist på advokatbyrå eller en annan lämplig, i några fall *särskilt* lämplig, person. Några bolag ställer dessutom krav på att ombudet ska vara lämpligt med hänsyn till bostadsorten eller domstolsorten. De flesta bolag hänvisar också till att ett rådgivande yttrande kan begäras av Försäkringsförbundets⁷⁰ prövningsförfarande beträffande ombuds lämplighet när det gäller ombud som inte är advokater eller jurister på advokatbyrå.

För att i detalj kunna granska vilka krav som ställs på ett ombud och huruvida de uppfyller lagens uppställda krav har jag valt att specifikt redogöra för villkoren i ett av försäkringsbolagen; Moderna Försäkringars villkor för hem, villa och fritidshus från 1 februari 2011. Moderna Försäkringar ingår i det danska försäkringsbolaget Tryg och är i och med det en del av Nordens näst största försäkringskoncern⁷¹. Så här ser deras försäkringsvillkor ut:

L6 Vilket ombud du kan välja

För att försäkringen ska gälla måste du anlita ombud. Denne måste vara lämplig med hänsyn till din bostadsort, domstolsorten och ärendets natur samt vara ledamot av Sveriges advokatsamfund (advokat) eller jurist anställd hos advokat eller på advokatbyrå eller kunna visa att han har särskild lämplighet för uppdraget.

Vi har rätt att begära prövning av skäligheten av advokat eller biträdande jurists arvode och andra kostnadsanspråk hos Advokatsamfundets och Försäkringsförbundets ombudskostnadsnämnd. Ombudet och bolaget förbinder sig att godta utfallet av en sådan prövning.

En förutsättning för att du ska få anlita ombud som inte är knuten till advokatbyrå är att ombudet förbundit sig att i händelse av tvist godta Försäkringsförbundets Nämnd för Rättsskyddsfrågor prövning av hans arvode och övriga kostnader i ärendet.

I tvist som handläggs utomlands måste du anlita ombud som vi godkänner.

Inledningsvis ska förtydligas att Försäkringsförbundet bytte namn till Svensk Försäkring i maj 2011 och att Moderna Försäkringars villkor från 1 februari 2011 av förklarliga anledningar

⁷⁰ Numera Svensk Försäkring.

⁷¹ Trygs hemsida, www.tryg.com

ännu inte hunnit uppdateras med det korrekta namnet på vare sig förbundet eller nämnderna som anges i villkoren.

Villkoren för valet av ombud är vid en första anblick inte särskilt omfattande. För tvister som handläggs i Sverige finns det, förutom det grundläggande kravet på att ett ombud de facto måste anlitas för att försäkringen ska gälla, i princip två krav. Det första är att ombudet ska vara lämpligt med hänsyn till den försäkrades bostadsort, domstolsort och ärendets natur. Det andra kravet innebär att ombudet i sig måste uppfylla vissa kriterier beträffande utbildning (jurist), anställning (advokatbyrå), eller annan särskild lämplighet. Nedan följer en genomgång av dessa krav och hur väl de förhåller sig till den svenska lagstiftningen.

9.2.1. Geografisk lämplighet

Vad gäller det geografiska lämplighetskravet så innebär det, enligt skadereglerare på Moderna Försäkringar,⁷² att ombudet ska vara bosatt på samma ort som den försäkrade, alternativt vara bosatt på domstolsorten. Med beaktande av denna definition, samt hur kravet är utformat i villkoren, är det tämligen enkelt att fastslå ombudets geografiska lämplighet i varje enskilt fall med hänsyn till var vederbörande är folkbokförd.

Ett ärende där denna problematik berördes blev nyligen föremål för ett förhandsavgörande i Europeiska unionens domstol (EU-domstolen).⁷³ Bakgrunden var den att G.S. i en tvist, med stöd av sin rättsskyddsförsäkring, anlidade en advokat verksam ungefär 60 mil från domstolsorten där förhandlingen skulle ske. Den österrikiska lagen om försäkringsavtal innehåller följande möjlighet till begränsning vid valet av ombud:

”2) I försäkringsavtalet kan avtalas att den försäkrade endast får välja ett kvalificerat ombud som företräder honom eller henne vid undersökningar eller förhandlingar som har sin byrå inom det territoriella behörighetsområdet för den rättsliga eller administrativa myndighet som är behörig i första instans. Såvida inte åtminstone fyra personer har sin byrå på denna ort, ska valfriheten omfatta de personer som befinner sig inom domsagan för Gerichtshof erster Instanz (domstol i första instans) inom vilken den ovannämnda myndigheten ligger.”

⁷² Telefonsamtal med två olika skadereglerare på Moderna Försäkringar, 2011-09-16 samt 2011-09-19.

⁷³ Domstolens dom av den 26 maj 2011, Gebhard Stark mot D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG.

Denna lagregel hade tidigare varit föremål för prövning av den österrikiska motsvarigheten till högsta domstolen.⁷⁴ Domstolen kom då fram till att regeln inte ska tolkas som en restriktion i det fria valet av ombud, men att ombudet, om detta är etablerat utanför domsagan, i så fall får förbinda sig att debitera arvoden och utlägg såsom ett ombud som är etablerat på orten.

Försäkringsbolaget bekräftade att det skulle bära kostnaderna för det av G.S. valda ombudet i tvisten men att det endast skulle bära de kostnader som normalt debiteras av ett ombud som är etablerat på den ort där domstolen har sitt säte. G.S. gjorde gällande att denna inskränkning stred mot EU-rätten. EU-domstolen konstaterade att G.S. inte hade begränsats i sitt fria val av ombud, han hade fått det ombud han valt, och att medlemsstaterna inte är skyldiga att under alla omständigheter ålägga försäkringsgivarna att bära samtliga kostnader för den försäkrades försvar. Däremot, menade EU-domstolen, får själva innebörden av valfriheten inte gå förlorad.

För svenskt vidkommande måste geografiska lämplighetsvillkor för ombud bedömas i ljuset av den svenska lagens tvingande regler kring fritt val av ombud, Högsta domstolens dom 2005 s. 745 med hänvisning till rättegångsbalkens lämplighetskrav samt den nyss refererade domen från EU-domstolen. Någon motsvarighet till begränsningen i den österrikiska lagstiftningen finns inte i den svenska lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen. Den tvingande huvudregeln i denna lagstiftning ska därför gälla, det vill säga att fritt val av ombud föreligger. Högsta domstolen gör gällande att högre krav än den svenska lagen uppställer inte får krävas i försäkringsvillkoren. Eftersom rättegångsbalken inte föreskriver några krav på att ombudet måste bo i närheten av den försäkrades bostadsort eller domstolsorten får inte heller försäkringsvillkoren uppställa ett sådant villkor. EU-domstolen konstaterar i sin tur att rätten till fritt val av ombud inte får inskränkas till var ombudet är bosatt. Däremot är inte försäkringsgivarna tvungna att i alla tänkbara fall betala alla kostnader för den försäkrade. De kostnader som domstolen förefaller syfta på är t ex de merkostnader som uppstår för att den försäkrades ombud bor långt ifrån den försäkrade eller domstolsorten.

Försäkringsbolaget IF:s villkor kräver också att det valda ombudet är lämpligt med hänsyn till

⁷⁴ Ibid. p 12.

den försäkrades bostadsort eller till den ort där tvisten ska prövas.⁷⁵ Längre ned i samma försäkringsvillkor föreskrivs vidare att kostnader som inte ersätts av rättsskyddsförsäkringen bland annat består av merkostnader för att den försäkrade anlitar ombud på annan ort.⁷⁶ I så måtto man läser denna sistnämnda kostnadsbegränsning motsatsvis torde slutsatsen bli att den försäkrade faktiskt får anlita ombud som bor på annan ort än den försäkrades bostadsort eller domstolsort, men att merkostnader för ett sådant valt ombud inte ersätts. Skulle villkoren tillämpas i enlighet med en sådan tolkning skulle de sannolikt gå i linje med EU-domstolens avgörande. Det finns dock en stor otydlighet i formuleringen i villkoren. Sålunda trots allt godkänner att ett valt ombud får bo var som helst, oberoende av var den försäkrade bor eller domstolsorten är belägen, är det anmärkningsvärt att man överhuvudtaget har med den geografiska lämpligheten som ett villkor, kostnadsbegränsningen hade varit till fyllest.

Moderna Försäkringars villkor uppställer ingen motsvarande kostnadsbegränsning i sina villkor. Skadereglerarna uppger dessutom att ombudet ska vara bosatt på den försäkrades bostadsort eller domstolsorten. En sådan begränsning i rätten att fritt utse ombud står inte i överensstämmelse med vare sig svensk lag eller EU-domstolens tolkning och det är därför märkligt att kravet på ombudets geografiska lämplighet kvarstår i försäkringsvillkoren.

9.2.2. Utbildning, anställning och särskild lämplighet

Vad gäller ombudets lämplighet gällande utbildning, anställning och särskild lämplighet måste enligt skadereglerarna på Moderna Försäkringar det tänkta ombudet inkomma med handlingar som styrker lämpligheten. Villkoren ställer här upp tre olika kriterier, där det är tillräckligt att ombudet uppfyller ett av dem. Det första och andra kriteriet, enligt vilket ombudet ska vara advokat eller jurist anställd hos advokat eller advokatbyrå, är de enklaste att fastställa uppfyllandet av. Det tredje kriteriet, som hänför sig till att ombudet annars ska kunna visa att han har särskild lämplighet för uppdraget är det som enligt skadereglerarna kräver en något mer omfattande bedömning. Det rör sig i dessa fall främst om personer som driver egna juristbyråer och därför inte uppfyller de första två kriterierna. Bolaget granskar då de av ombudet presenterade handlingarna och referenserna för att se om de är tillräckliga för att uppfylla villkorets krav på särskild lämplighet för uppdraget. Det är enligt skadereglerarna

⁷⁵Villkor för hemförsäkring från 1 maj 2011, kapitel 8.3, s. 13.

⁷⁶Villkor för hemförsäkring från 1 maj 2011, kapitel 8.5, s. 14.

jag talade med svårt att ge något generellt svar på vad särskild lämplighet innebär, det måste prövas i det enskilda fallet. Att ombudet ska vara jurist ett dock alltid ett krav.

Bedömningen från skadereglerarna är att de flesta ombuds lämplighet kan fastställas enligt de första två kriterierna, det vill säga att vederbörande är advokat eller jurist anställd hos advokat eller advokatbyrå. Till skillnad från några av de andra svenska försäkringsbolagen⁷⁷ så hänvisar Moderna Försäkringar i sina villkor inte till Svensk Försäkrings Prövningsförfarande beträffande ombuds lämplighet (POL), som är den nämnd som på begäran av ombud, försäkringsbolag eller försäkrad kan pröva ombuds lämplighet. Däremot så informeras det muntligen om möjligheten att vända sig till POL för det fall att ett ombud inte skulle anses vara lämpligt av försäkringsbolaget. Enligt skadereglerarna jag var i kontakt med är det tämligen sällan som man inte godkänner det valda ombudet. I de fall POL prövar ombudets lämplighet så har man hittills följt dess bedömning i lämplighetsfrågan.

Beträffande kriterierna gällande juristutbildning eller anställning på advokatbyrå, och med hänsyn till att den svenska lagstiftningen inte uppställer några krav på utbildning eller anställning, är det en aning märkligt att försäkringsvillkoren överhuvud kräver detta. För att tillmötesgå lagstiftningens krav på ombud hade det varit fullt tillräckligt att endast uppställa ett villkor att vederbörande ska vara lämplig med hänsyn till svensk lag och uppdraget.

Det tredje alternativa kriteriet på ombud kan vid en första anblick förefalla motsvara lagstiftningens krav på lämplighet. Villkoren föreskriver emellertid *särskild* lämplighet för ombudet. Det framgår inte av villkoren vad det innebär, inte heller lämnar skadereglerarna jag talat med någon fylligare analys av vilken lämplighetsnivå ett ombud måste nå upp till för att kriteriet särskild lämplighet ska anses vara uppfyllt. Tydligt är i alla fall att *särskild lämplighet* måste vara ett högre ställt krav än lagstiftningens *lämplig*.

Kriteriet om särskild lämplighet synes, åtminstone enligt lydelsen, öppna upp för fler potentiella ombud än de första två kriterierna, då det inte har några uttalade krav på juristutbildning eller anställning på advokatbyrå. Ombud som inte är utbildade jurister men som av olika anledningar har särskild lämplighet för uppdrag inom det specifika ämnesområde som tvisten rör förefaller kunna väljas till ombud. Skadereglerarna på Moderna Försäkringar uppger dock att det alltid ställs ett krav på att ombudet är jurist, vilket gör det

⁷⁷ Se bland annat IF:s villkor för hemförsäkring från 1 maj 2011, s. 13.

hela än märkligare. Det tredje kravet verkar därmed endast uppfyllas av personer som faktiskt är jurister, men som inte uppfyller de första två kriterierna på medlemskap i advokatsamfundet eller anställning hos advokat eller advokatbyrå. En sådan tolkning och tillämpning inskränker kretsen av potentiella ombud till att endast omfatta jurister och saknar giltighet i förhållande till rättegångsbalkens bestämmelser.

9.2.3. Tidpunkten då ombud kan anlitas

En annan sak som är värd att ta upp och som inte saknar betydelse är tidpunkten vid vilken ett ombud får anlitas av den försäkrade. Detta är av särskild vikt när den försäkrade och det egna försäkringsbolaget har meningsskiljaktigheter kring ersättningen ur en försäkring. Moderna försäkringars villkor stadgar att rättsskyddsförsäkringen blir gällande ”*när tvisten uppkommer*”⁷⁸. Beträffande tvist med det egna försäkringsbolaget uppger skadereglerarna att denna tidpunkt uppstår när slutgiltigt besked lämnats i frågan. Det därmed inte tal om att man får anlita ett ombud medan själva skaderegleringen pågår hos försäkringsbolaget.

I ljuset av detta är det värt att notera att rättsskyddsdirektivet, som jag tidigare redogjort för i denna uppsats, ger den försäkrade rätt att anlita ombud redan ”*från den tidpunkt då han kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren*”. Syftet med denna bestämmelse är just att säkerställa den försäkrades rättigheter vid intressekonflikter med det egna försäkringsbolaget. När rättsskyddsdirektivet införlivades i den svenska lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen formulerades detta som att den försäkrade efter eget val har rätt att utse ombud ”*vid försäkringsfall*”. I propositionen som låg till grund för lagen sätter propositionsförfattaren likhetstecken mellan rättsskyddsdirektivets formulering och den svenska lagens ordalydelse.⁷⁹

Mot ovan angivna bakgrund kan ifrågasättas om den tidpunkt när den försäkrade ”*kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren*” verkligen utgör samma tidpunkt som försäkringsvillkoren föreskriver är när ”*tvisten uppkommer*”. Det ligger nära tillhands att påstå att när en händelse inträffar som den försäkrade har anledning att anta täcks av vederbörandes försäkring så riktas anspråk mot försäkringsgivaren. Detta kan svårligen tolkas vara samma sak som att en tvist redan har uppkommit. Med hänsyn till att handläggningen av en skadeanmälan kan bli en

⁷⁸Villkor för hem, villa och fritidshus, 1 februari 2011, kapitel L2 s. 16.

⁷⁹ Prop. 1992/93:257 s. 140.

långdragen process hos försäkringsbolaget är det av stor vikt för den försäkrade att redan under denna tidsperiod ha tillgång till juridisk hjälp genom rättsskyddsförsäkringen. Frågan är om inte rättsskyddsdirektivet och den svenska lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen i sig medger en sådan rätt.

10. Svensk Försäkrings prövning av ombuds lämplighet

Svensk Försäkring (tidigare Försäkringsförbundet) är försäkringsbolagens branschorganisation i Sverige med ett 40-tal försäkringsföretag som medlemmar, tillsammans svarande för mer än 90 procent av den svenska försäkringsmarknaden.⁸⁰ Svensk Försäkring är huvudman för ett antal branschgemensamma prövningsnämnder som fäller utlåtanden när det gäller exempelvis tolkning av försäkringsvillkor.

Den svenska rättsskyddsförsäkringen uppställde tidigare ett materiellt villkor i försäkringsavtalet att den försäkrades valda ombuds lämplighet alltid måste prövas av den dåvarande Rättsskyddsnämnden för att försäkringen skulle bli gällande. Med anledning av ändringen av den svenska lagstiftningen samt Högsta domstolens dom från 2005 utvecklades Rättsskyddsnämnden och fr.o.m. 1 juli 2007 inrättades istället Svensk Försäkrings Prövningsförfarande beträffande ombuds lämplighet (POL) samt Nämnden för rättsskyddsfrågor (FNR). Nämnderna kom till som ett initiativ från försäkringsbranschen för att möta kritiken mot det rådande systemet och mot bakgrund av det erbjuda ett mer objektivt tvistlösningsförfarande. Möjligheten för den försäkrade till ett sådant stadgas i rättsskyddsdirektivet och ska enligt 5 § i lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkringen framgå av försäkringsavtalet. Prövningen blev i och med reformen rådgivande och enligt de flesta försäkringsvilkors lydelse en möjlighet att pröva ombuds lämplighet.

POL:s prövning sker på begäran av ombud, försäkringsbolag eller försäkrad där det enligt villkoren för rättsskyddsförsäkringen ”är bolagets ansvar att få ett ombuds lämplighet prövad”.⁸¹ Moderna Försäkringar, vars villkor jag valt att lyfta fram, har som jag redogjorde för tidigare ingen hänvisning till POL i villkoren. Skadereglerare på försäkringsbolaget uppger, utan att egentligen veta varför, att man strukit denna lydelse ur villkoren men att man muntligen informerar om POL och möjligheten för den försäkrade och ombudet (och försäkringsbolaget) att begära prövning av lämpligheten där. Andra försäkringsbolags villkor⁸² stadgar normalt att det är ombud som inte är advokater eller jurister anställda på advokatbyrå vars lämplighet som ska prövas av POL. Detta framstår som logiskt då kravet på

⁸⁰ Svensk Försäkrings hemsida, www.svenskforsakring.se

⁸¹Ibid.

⁸² Jämför exempelvis IF:s villkor för hemförsäkring från 1 maj 2011, s. 13 och Länsförsäkringars villkor för Villahemförsäkring från 2010-03-01 (nu gällande) s. 24.

att ombudet ska vara advokat eller biträdande jurist torde vara enkelt att fastställa och att det är övriga ombuds lämplighet som kan behöva prövas av nämnden. Med hänsyn till att Moderna Försäkringars försäkringsvillkor inte skriftligen hänvisar till POL:s prövning kan man möjligen ifrågasätta legitimiteten för åtminstone bolagets rätt att kräva prövning.

Svensk Försäkrings styrelse har beslutat om en instruktion för prövningsförfarandet beträffande ombuds lämplighet. Instruktionen består av nio paragrafer och beskriver i princip endast formen för förfarandet och inte på vilka grunder bedömningen genomförs. Det som regleras i instruktionen är sammanfattningsvis att prövningen sker på begäran av ombud, försäkringsbolag eller försäkrad, att prövningen är rådgivande och att förfarandet är skriftligt. Dessutom stadgas att prövningen utförs av den som utsetts därtill av Svensk Försäkrings styrelse och att vederbörande, som ska vara eller ha varit ordinarie domare, inte får vara anställd i försäkringsbolag. Ärenden som anses vara av enkel beskaffenhet får prövas av den som utsetts till sekreterare i FNR.⁸³ Därtill finns regler om arvode, kostnader och jävsregler, etc. som i sammanhanget är av mindre relevans.

Svensk Försäkring uppger att det förutom nämnda instruktion saknas skriftliga regler, instruktioner eller liknande som är vägledande vid deras bedömning huruvida ett ombud anses såsom lämpligt eller ej.⁸⁴ Viss handledning beträffande vilka uppgifter ombudet behöver styrka står dock att finna i de ansökningsblanketter som ska fyllas i av ombudet för att dennes lämplighet ska prövas.⁸⁵ Enligt dessa blanketter ska ombudet uppge vad saken gäller och vilket försäkringsbolag som är berört. Vederbörande ska också uppge om denne tidigare förordnats som rättshjälpsbiträde eller tidigare prövats av POL eller FNR. Vidare ska domstolsreferenser och övriga yrkeskontakter uppges, vilken typ av utbildning och examen sökanden har, vilket år examen avlades samt därutöver vilken anställning och tidigare anställningar sökanden har och har haft.

Svensk Försäkring mottar enligt handläggaren på Svensk Försäkring mellan 500 och 600 ansökningar om prövning varje år som i de flesta fall kommer från ombud, men som i sin tur har begärts av försäkringsbolagen. Bedömningen utförs enligt uppgift i två steg där den första är att kontrollera att ombudet har jur.kand./juristexamen, vilket är ett "absolut krav". Det andra steget består i att kontrollera inlämnade referenser från rådmän i domstol, vilket

⁸³ Instruktion för prövningsförfarandet beträffande ombuds lämplighet, § 3.

⁸⁴ Telefonsamtal med handläggare på Svensk Försäkrings nämnder, 2011-08-15.

⁸⁵ Svensk Försäkrings Nämnders hemsida, www.forsakringsnamnder.se

juridiskt ämnesområde dessa referenser hänför sig till och huruvida detta ämnesområde överensstämmer med det ärende för vilket ombudets lämplighet ska prövas.

Prövningen utmynnar sedermera i en rekommendation till försäkringsbolaget som fattar det slutliga beslutet om ombudets lämplighet. Såttillvida försäkringsbolaget anser att ombudet inte är lämpligt kan den försäkrade⁸⁶ begära överprövning av ärendet i FNR. En sådan begäran ska inlämnas senast sex månader från det att försäkringsbolaget har förklarat sig ha tagit slutlig ställning i ärendet.⁸⁷ Överprövning resulterar även den i ett rådgivande yttrande där det är försäkringsbolaget som fattar det slutliga beslutet.

FNR har en stadga, beslutad av Svensk Försäkrings styrelse, som reglerar nämndens sammansättning, dess behörighet, förfarande, kostnader etc. Vad gäller sammansättningen ska nämnden ha en ordförande som är eller har varit ordinarie domare, utsedd av Svensk Försäkrings styrelse. Vidare två ledamöter som representerar de ersättningsberättigades intresse, varav en utsedd av Konsumentverket och en av Företagarna. Slutligen två ledamöter med stor erfarenhet av försäkring, även dessa utses av Svensk Försäkrings styrelse. Nämnden är beslutsför med fyra ledamöter. FNR har även tillgång till erforderlig kansliorganisation med en eller flera sekreterare till sitt biträde.⁸⁸

Det kan konstateras att nämnderna är tillskapade för att ge den försäkrade chans till tvistelösning om det ombud som den försäkrade valt inte skulle anses vara lämpligt av försäkringsbolaget. Skadereglerarna som jag varit i kontakt med har påtalat fördelarna som finns för den försäkrade i och med möjligheten att få bekräftat av nämnderna att det valda ombudet anses vara lämpligt. Trots detta bakomliggande syfte till nämndernas existens är det enligt Svensk Försäkring nästan uteslutande ombud som inkommer med ansökningar om prövning, och till detta är de anmodade av försäkringsbolagen. Det är följaktligen försäkringsbolagen som främst använder sig av nämndernas prövningsförfarande.

Den svenska lagen ställer krav på att ombudet ska vara lämpligt med hänsyn till ”*redbarhet, insikter och tidigare verksamhet*”. Det innebär att tidigare verksamhet skulle kunna styrkas

⁸⁶ Enligt Svensk Försäkrings hemsida kan både ombudet och den försäkrade begära överprövning när ombud inte ansetts lämpligt. Detta får dock anses vara ett skrivfel då FNR:s stadga, § 3, tydligt reglerar att ”på begäran av *försäkrad* (min kursivering) prövar nämnden även fråga om ombuds lämplighet inom rättsskydds-försäkringen och trafikförsäkringen”.

⁸⁷ Stadgar för Nämnden för rättsskyddsfrågor, § 6.

⁸⁸ Ibid §§ 8, 9 och 10.

av domstolsreferenser, men det är på intet sätt ett krav att kunna uppvisa just den typen av referenser från tidigare verksamhet. Det kan även handla om annan erfarenhet som är av betydelse för att vara ombud i målet.

Beträffande kravet på jur.kand./juristexamen är detta ett exempel på att Svensk Försäkrings krav, åtminstone de krav som deras handläggare uppger att de ställer, går längre än de krav som lagstiftningen formulerar för ombud, vilket i sig kan uppfattas som egendomligt. Rättegångsbalken föreskriver, som nämnts ovan, inga som helst krav på juridisk utbildning eller att ombudet i sitt arbete ens sysslar med rättsliga frågor. Naturligtvis är det av stor vikt att ombudet har den kunskap och de insikter som krävs för att på ett professionellt sätt kunna göra ett gott arbete, men krav på en formell utbildning kan svårligen uppställas.

11. Slutsatser

Den kritik som år 2005 riktades mot den svenska rättsskyddsförsäkringen, och som är upprinnelsen till denna uppsats, bestod av två delar. Dels rörde det sig om en kritik mot den svenska lagstiftningen gällande rättsskyddsförsäkringen, dels en kritik mot själva villkoren i rättsskyddsförsäkringen. Vad gäller kritiken mot lagstiftningen inkom den europeiska kommissionen med ett motiverat yttrande i vilket Sverige uppmanades att korrekt införliva rättsskyddsdirektivet i den svenska lagen. Den största kritiken i detta avseende bestod i att kommissionen ansåg att lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring innehöll en begränsning av den försäkrades rätt att fritt välja ombud. Den mindre delen av kritiken från kommissionen bestod i att tvistlösningsförfarandet inte var tillräckligt reglerat. Vid samma tidsperiod, men utan direkt koppling till den europeiska kritiken, meddelade Högsta Domstolen en dom i vilken man ansåg att försäkringsvillkoren i rättsskyddsförsäkringen inskränkte den försäkrades rätt till fritt val av ombud.

Den av kommissionen kritiserade bestämmelsen i den svenska lagen togs bort och den reviderade lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring antogs att gälla från och med den 1 juli 2007, nu med en tvingande regel kring det fria valet av ombud. Gentemot detta förnyade försök till implementering av europeisk rätt finns inte mycket att anföra, den svenska lagen synes uppfylla rättsskyddsdirektivets bestämmelser. Vad som i detta sammanhang är värt att fästa blicken vid är dock hur den svenske lagstiftaren resonerade när man först försökte implementera direktivet. Det är en smula svårt att begripa hur man kunde tillåta att en så grundläggande sak som det fria valet av ombud fick inskränkas genom kostnadsbegränsningar. I detta skede verkar lagstiftaren ha haft lite för stor tilltro till försäkringsbolagens goda vilja.

Högsta domstolens bedömning i rättsfallet NJA 2005 s. 745 gav ett tydligt besked till försäkringsbolagen. Den försäkrade är inte skyldig att avvakta något besked från försäkringsgivaren innan han utser ett ombud. Inte heller får försäkringsbolagen ställa några andra krav på ombudet än att denne är lämplig med hänsyn till de krav som svensk lag uppställer. De lämplighetskrav som finns på ombud är de som stadgas i rättegångsbalken. Sätillvida ett ombud synes uppfylla rättens krav på lämplighet är det sålunda obefogat att ett försäkringsvillkor ställer högre krav.

På anmodan från dåvarande Försäkringsförbundet⁸⁹ började försäkringsbolagen 2008 succesivt att lätta på villkoren i rättsskyddsförsäkringen, på två sätt. Rättsskyddsnämnden avvecklades och därigenom även kravet på att det valda ombudet måste godkännas av nämnden. Därutöver slopades lydelsen i försäkringsvillkoren att rätten att välja ombud fick inskränkas om valet skulle innebära ökade kostnader.

I och med att § 3 i lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring gjordes tvingande vid lagändringen 2007 har reglerna för hur försäkringsvillkoren får utformas skärpts. Lagregeln gör gällande att den försäkrade har rätt att *"efter eget val utse"* ett ombud att biträda honom. Ett avtalsvillkor som i jämförelse med detta är till nackdel för den försäkrade är därmed *"utan verkan för denne"*, det vill säga, försäkringsvillkor som står i strid mot möjligheten till fritt val av ombud ska per definition uppfattas som ogiltiga. Det är i ljuset av detta, samt Högsta domstolens nämnda avgörande, man ska läsa dagens försäkringsvillkor för att besvara frågeställningen huruvida ett fritt val av ombud föreligger för den försäkrade.

Moderna Försäkringars villkor föreskriver att ett valt ombud ska vara lämpligt med hänsyn till den försäkrades bostadsort, domstolsorten och ärendets natur samt därutöver vara advokat, jurist anställd hos advokat eller på advokatbyrå, eller kunna visa att han har särskild lämplighet för uppdraget.

Kravet på geografisk lämplighet berördes nyligen i ett avgörande i EU-domstolen, vars tolkning gör gällande att det endast är rätten till ersättning som kan inskränkas i ett försäkringsavtal med hänsyn till geografiska avstånd, inte rätten att fritt utse ombud. Att uppställa ett krav på geografisk lämplighet i villkoren måste således kombineras med ett förtydligande om att andra ombud får väljas, men att försäkringen inte täcker alla uppkomna kostnader i anledning av att detta ombud valts. Något sådant förtydligande finns inte i Moderna Försäkringars villkor. Skadereglerare på bolaget uppger att villkoret tolkas i enlighet med lydelsen, det vill säga ombudet ska vara bosatt på samma ort som den försäkrade eller domstolsorten. Ett sådant villkor och en sådan tolkning begränsar den försäkrades rätt till fritt val av ombud.

Villkorens krav på ombudets utbildning och anställning är i den ena delen mycket tydlig; denne ska vara advokat eller jurist anställd hos advokat eller advokatbyrå. Den andra delen,

⁸⁹ DV-rapport 2009:2, s. 49

att ombudet i annat fall ska visa att han har särskild lämplighet, är mer diffus. Formuleringen synes rikta sig brett, både mot övriga jurister men även mot de som inte är jurister, men som av andra anledningar är att anse som särskilt lämpliga. Skadereglerarna uppger dock att ombudet alltid måste vara jurist. I de fall ombudet inte är advokat eller jurist anställd hos advokat eller advokatbyrå begär de in handlingar och referenser för att sedan bedöma om ombudet har särskild lämplighet. Det rör sig i dessa fall ofta, uppger skadereglerarna, om ombud som driver egna juristbyråer.

Handläggare på Svensk Försäkring gör gällande att de för rättsskyddsförsäkringen aktuella nämnderna, POL och FNR, genomför lämplighetsprovningar på liknande grunder. I den första delen av provningen kontrolleras att ombudet har jur.kand./juristexamen. Den andra delen består i att kontrollera inlämnade referenser från domstolar, för att med dessa som underlag bedöma om ombudet besitter den lämplighet som krävs för uppdraget.

Kraven på ombud får, enligt Högsta domstolen, inte ställas högre än dem lagstiftningen uppställer. Att ett ombud måste vara advokat, anställd på advokatbyrå eller ens utbildad jurist har ingen som helst förankring i rättegångsbalken. Inte heller stadgas något krav på ”särskild lämplighet”. Det är anmärkningsvärt att villkoren ännu har denna formulering och att Svensk Försäkring uppger sig ställa ett ”absolut krav” på att ombudet ska vara jurist. Det vore mer korrekt att begära att ombudet ska vara lämpligt i förhållande till de krav som svensk lag ställer på ombud.

Ytterligare en tveksamhet som hänger samman med valet av ombud, men som inte gäller lämplighetkraven, är vid vilken tidpunkt ett ombud får utses. Försäkringsvillkoren föreskriver att ombud får anlitas först när en tvist uppkommit och att en sådan, vid tvist med det egna försäkringsbolaget, anses uppkommen när slutgiltigt besked lämnats i frågan och den försäkrade inte är nöjd med detta beslut. Det är med hänsyn till detta inte möjligt att anlita ett ombud medan själva skaderegleringen pågår hos försäkringsbolaget. Ett viktigt syfte med rättsskyddsdirektivets bestämmelse om fritt val av ombud, redan från den tidpunkt då anspråk kan riktas mot försäkringsgivaren, är just att förhindra intressekonflikter mellan den försäkrade och försäkringsbolaget. Den svenska lagen, vars bestämmelse angående detta är tvingande, medger rätt att utse ombud ”*vid försäkringsfall*”. Detta uttryck är enligt lagstiftaren att jämställa med den tidpunkt då anspråk kan riktas mot försäkringsgivaren. Enligt min mening torde ett försäkringsfall ha inträffat, och anspråk kunna riktas mot

försäkringsgivaren, när en ersättningsgrundande händelse ägt rum, det vill säga när skadan uppstått. I så fall medger den svenska lagen rätt att anlita ombud redan under handläggningstiden, i motsats till vad försäkringsvillkoren medger.

Det är svårt att uppskatta hur ofta försäkringsbolagen underkänner ett valt ombud, det har inte varit möjligt att få fram sådan statistik. Både Moderna Försäkringar och Svensk Försäkring uppger att det inte är ett stort problem, de flesta valda ombud uppfyller trots allt försäkringsvillkorens krav. Trots att det i realiteten inte upplevs som ett stort problem av försäkringsbolagen är det icke desto mindre allvarligt att man väljer att negligera lagstiftningens numera tvingande regel om rätten till fritt val av ombud genom att behålla och tillämpa sina allt för stränga krav. Enligt min uppfattning är det märkligt att t ex Moderna Försäkringar överhuvudtaget behåller sina krav på utbildning, anställning, särskild lämplighet och geografisk lämplighet. Samtidigt som man menar att val av ”olämpliga ombud” inte är ett stort problem så förefaller det ändå som att det åtminstone finns en misstänksamhet mot att oseriösa ombud skulle riskera att bli valda om man lättade på kraven.

12. Källförteckning

12.1. Offentligt tryck

73/239/EEG av den 24 juli 1973	Rådets första direktiv om samordning av lagar och andra författningar angående rätten att etablera och driva verksamhet med annan direkt försäkring än livförsäkring
87/344/EEG av den 22 juni 1987	Rådets direktiv om samordning av lagar och andra författningar angående rättsskyddsförsäkring
NJA II 1943	Tidskrift för lagstiftning m.m., sextioåttonde årgången, Norstedt & Söner, 1943
Prop. 1972:4	Förslag till rättshjälpslag m.m.
Prop. 1992/93:64	EES-avtalet och advokaterna, m.m.
Prop. 1992/93:257	Förslag om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige
Prop. 1996/97:9	Ny rättshjälpslag
Prop. 2006/07:50	Vissa frågor om trafikförsäkring och rättsskyddsförsäkring
SOU 1995:81	Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om rättsligt bistånd

Ds 2006:12,	Trafikförsäkringsfrågor m.m.
D/2004/14374, av den 7 oktober 2004	Skrivelse från Europeiska Gemenskapernas Kommission till Sverige
Ju2004/9121/L2, av den 24 november 2004	Svar på skrivelse från Sverige till Europeiska Gemenskapernas Kommission
SG/2005/D/201293, av den 16 mars 2005	Formell underrättelse till Sverige från Europeiska Gemenskapernas Kommission
SG/2005/A/4701, av den 16 maj 2005	Svar på formell underrättelse från Sverige till Europeiska Gemenskapernas Kommission
Motiverat yttrande, av den 12 oktober 2005	Motiverat yttrande från Europeiska Gemenskapernas Kommission till Sverige
SG/2005/D/205720, av den 12 december 2005	Svar på motiverat yttrande från Sverige till Europeiska Gemenskapernas Kommission
Domstolsverkets rapport 2001:6	Domstolsverkets utvärdering av rättshjälpslagen (1996:1619)
Domstolsverkets rapport 2009:2	Översyn av rättshjälpslagen – ett regeringsuppdrag
Statistiska centralbyrån	Undersökning av levnadsförhållanden rapport (ULF), 2006

12.2. Rättsfall

NJA 1969 s. 68

NJA 2005 s. 745

NJA 2007 s. 650

RH 1996:20

Europeiska unionens domstols dom av den 26 maj 2011

Gebhard Stark mot D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG.

12.3. Litteratur

Roos, Carl Martin mfl.

Rättsskyddsförsäkringen - synad i fogarna, Norstedt i samarbete med Försäkringsjuridiska föreningen, 1982

Bruder, Ingelöv

Rättsskydd och rättshjälp - nödvändiga och skäliga kostnader m.m., IFU, 1998

Ekelöf, Per Olof

Rättegång II, upplaga 8, Norstedts Juridik, 2002

Svenska akademins ordlista över svenska språket

Norstedts akademiska förlag, 2006

12.4. Artiklar

Dufwa, Bill W

Rättsskyddsdirektivet och Sverige, Nordisk försäkringstidskrift, 2006

12.5. Svensk Försäkring och försäkringsvillkor

Svensk Försäkrings Instruktion för
prövningsförfarandet beträffande ombuds
lämplighet

Stadgar för Nämnden för rättsskyddsfrågor

IF:s villkor för hemförsäkring från 1 maj 2011

Moderna Försäkringars Villkor för hem, villa
och fritidshus, 1 februari 2011

Länsförsäkringars villkor för
Villahemförsäkring från 2010-03-01

12.6. Internetkällor

Svensk Försäkrings hemsida www.svenskforsakring.se/, 2011-08-17

Svensk Försäkrings nämnder http://www.forsakringsnamnder.se,
2011-09-15

Trygs hemsida [http://www.tryg.com/en/about-
us/index.html](http://www.tryg.com/en/about-us/index.html), 2011-09-20